

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ: СУТЬ І НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Волонтерська діяльність – це добровільна неприбуткова діяльність, яка спрямована на надання допомоги особам, котрі перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги. Сьогодні ця тема є дуже актуальною для України через складну політичну ситуацію. Зараз дуже активно розвивається волонтерський рух допомоги українським військовикам, який виник ще у 2014 році.

Метою нашого дослідження є зробити аналіз волонтерського руху в Україні та вивчити його суть і напрями діяльності. Для висвітлення даної мети ми ставимо наступні завдання:

- визначити причини утворення волонтерського руху допомоги українським військовикам;
- розкрити способи і напрями діяльності українських волонтерів;
- з'ясувати взаємодію між волонтерськими організаціями та державними утвореннями;
- охарактеризувати діяльність найвідоміших волонтерських організацій допомоги українським військовикам.

Стан дослідження. Оскільки ця тема нова в сучасній науці, вона потребує додаткового дослідження. Над нею працюють публіцисти, письменники, журналісти, а саме Сергій Жадан, Ірена Карпа, Макс Кідрук, Галина Вдовиченко та інші. Вони є авторами збірки *"Волонтери. Мобілізація добра"*. Ця книга розповідає *"про тих, хто робить неймовірні речі для бійців, поранених, сиріт, біженців, з ранку і до вечора шукаючи можливість для допомоги: збирає гроші на ліки, дає притулок тим, хто залишив рідні домівки, годує, поїть, зігріває ... Це волонтери. Мирні воїни світла"*[2].

Виклад матеріалу. У незалежній Україні розвиток волонтерського руху датується початком 90-х років ХХ ст., коли було створено службу під назвою «Телефон Довіри», де працювали волонтери. Із 1992 року в Україні почала активно розвиватися мережа соціальних служб для молоді. Як відомо, з 2011 року Україна має спеціальний закон, який регулює діяльність волонтерів. В законі України «Про волонтерську діяльність» міститься легальне визначення волонтерства : волонтерська діяльність – добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської діяльності[12]. Волонтерський рух допомоги українським військовикам виник у 2014 році, коли стихійно розпочався військовий конфлікт України з Росією. Він полягає у забезпеченні ресурсами українських військових (Збройних сил, Національної гвардії тощо). Крім військових, цей волонтерський рух допомагає також вимушеним переселенцям із Криму та Донбасу [5]. Точної дати утворення волонтерського руху допомоги українським військовикам немає. Початком вважають волонтерський рух під час Революції Гідності (з 21 листопада 2013 до лютого 2014 року), а згодом після початку російської інтервенції до Криму 20 лютого 2014 року [5]. Виникнення руху відбувалося стихійно. Спочатку з окремих волонтерів, які об'єднувалися в групи, а згодом почали з'являтися лідери, які привели роз'єднані самоорганізовані групи до централізованого керування. Відтак відбулося посилення впливу на державний апарат та ефективність допомоги зі сторони волонтерського руху [5]. Необхідність у волонтерському русі була зумовлена наступними факторами:

- відсутність в армії достатніх ресурсів (одягу, засобів особистого захисту, медикаментів, їжі);
- відсутність організації своєчасного забезпечення цими ресурсами, налаштування логістики;
- відсутність потрібного забезпечення технікою;
- слабка виробнича база;

- відсутність достатньої підтримки біженців зі сторони держави[5].

На сьогодні волонтерських організацій та окремих активістів, які допомагають українським військовим існує тисячі. Неможливо визначити їх точну кількість, адже вона постійно змінюється, а дехто з волонтерів не афішує свою діяльність [5]. У травні 2015 року Давид Арахамія оцінював кількість людей, що систематично займаються волонтерством, у 14,5 тисяч, а організацій — у понад 2,5 тисячі. «Зібрати статистику було дуже складно, але враховуючи дані ЗМІ, реєстрів Мінсоцполітики, а також інформацію подану Державними облдержадміністраціями, я нарахував 14,5 тисяч волонтерів, які професійно і постійно займаються цією діяльністю і більше 2,5 тисяч організацій (дані мобільних операторів, Приватбанку та інші джерела). Також більше 1,5 мільйона українців хоча б один раз допомагали армії», – сказав він [17].

Існує багато напрямів роботи волонтерів, спрямованих на протидію зовнішньої агресії. Проте серед них можна виділити чотири основні, якими опікуються найбільше:

- збирання і доставлення в зону АТО необхідних ресурсів;
- надання медичної допомоги постраждалим під час її проведення;
- допомога вимушеним переселенцям;
- пошук зниклих безвісті та звільнення полонених [13].

Ведеться й діяльність в інших напрямках — зокрема різноманітна допомога сім'ям учасників АТО. Основними засобами і способами допомоги є:

- збір коштів. Великі організації здебільшого збирають пожертви за допомогою різних систем безготівкових переказів (зокрема на банківські картки) і публікують в інтернеті звітність;
- збір речей;
- довозення зібраної та закупленої допомоги до військових підрозділів за місцем їх дислокації, госпіталів, родин військовослужбовців.

Волонтери забезпечують українську армію наступними ресурсами та послугами: медикаменти, лікування, техніка, ремонт техніки (автомобілі, бойові машини, літаки), ремонт будівель, модернізація зброї (приціли, тепловізори, ПНБ, тощо), постачання з-за кордону, засоби особистої безпеки, одяг (форма), зимове обладнання, їжа, засоби зв'язку, грошове забезпечення, юридична підтримка, обмін полонених [5]. Волонтери активно займаються евакуацією громадян з зони АТО. Переважно ця допомога надходить до людей, які не можуть самостійно покинути територію бойових дій. Переважно це або літні люди, або діти. Також існують волонтери-зоозахисники, які займаються вивезенням та пошуком дому для тварин [5].

Суттєвим недоліком початкового періоду волонтерського піднесення в Україні стала фактично повна відсутність механізмів взаємодії та координації між волонтерськими організаціями й державними установами, що зумовили хвилю обурення в суспільстві та звинувачення урядової бюрократії в перешкоджанні волонтерській діяльності. Високий авторитет волонтерів у середовищі громади, визнання їх ролі в ситуаціях, коли йшлося, без перебільшення, про державну безпеку, підштовхнули владні структури до налагодження діалогу з добровольчим громадським рухом. Лідери провідних волонтерських об'єднань добилися зустрічей з українським керівництвом, деякі з них отримали відповідальні державні посади саме з метою пов'язати запити й можливості дедалі зростаючого волонтерського «корпусу» з інструментарієм і повноваженнями владних структур [13]. За даними опитувань, проведених кількома соціологічними організаціями в 2014—2016 роках, волонтери користуються найбільшою довірою людей з-поміж усіх суспільних та державних інститутів. Їм переважно або цілком довіряють 60—70 % опитаних. Майже така ж (іноді незначно більша) довіра до церкви. Далі йдуть армія, добровольчі батальйони та громадські організації. Зокрема в лютому 2016, за даними інституту Горшеніна, волонтерам довіряли 71 % населення, тоді як армії та громадським організаціям — по 49 %, місцевій владі — 42 %, поліції — 34 %, Верховній Раді — 8 %, судам — 5 %. Чимало волонтерів отримали державні нагороди, зокрема ордени Богдана Хмельницького, княгині Ольги, «За

мужність» та «За заслуги» III ступеня, медалі «Захиснику Вітчизни», «За працю і звитягу», «За врятоване життя», «За сприяння Збройним Силам України», нагородну зброю та годинники від міністерств, а також подяки, грамоти й медалі від різних військових формувань та органів місцевої влади [5].

Сьогодні до найвідоміших та найпотужніших організацій допомоги військовим належать «Народний тил», «Повернись живим», «Крила Фенікса», «Армія SOS» та інші [5].

Народний тил – волонтерська організація, сили та ресурси якої направлені на порятунок життя та матеріальне забезпечення українських військових фронту українсько-російської війни. Ціль цієї команди полягає у забезпеченні виключно передової фронту [16]. Об'єднання «Народний тил» забезпечує армію всім необхідним. Це і медицина, і одяг, камуфляж, каски, бронезилети, і тепловізори, оптичні приціли, і навіть автомобілі-позашляховики [9]. Через обсяг роботи було створено окремі підрозділи допомоги: Медицина Народного Тилу, Колеса Народного Тилу, Крила Народного Тилу, Планшети Народного [16]. В серпні 2014 року волонтери «Народного Тилу» разом з «Сестрами Перемоги» розпочали проект по перекладу французького посібника з техніки ведення бою у міських умовах. До кінця року було надруковано 500 примірників цього 245-сторінкового посібника [4]. За оцінкою експертів, опитаних Асоціацією благодійників України, за підсумками роботи в 2014 році «Народний тил» входить до числа благодійних і волонтерських організацій, які діють найбільш ефективно, публічно та прозоро [18].

Повернись живим - один із найбільших фондів допомоги українським військовим у зоні АТО. Спеціалізується на технічному забезпеченні, насамперед на нічній оптиці. Крім того, займається навчальними, медичними, психологічними та іншими проектами. Організацію заснував 2014 року спеціаліст із інформаційних технологій з Києва Віталій Дейнега. [7]. Основні напрями діяльності волонтерського руху «Повернись живим»: прилади тепловізійного та нічного бачення; ремонт техніки, обладнання реанімобілів та польових шпиталів; військові освітні програми-забезпечення снайперів після курсів професійної підготовки; підготовка саперів; проекти психологічної допомоги військовим [15]. Фонд збирає пожертви за допомогою різноманітних систем грошових переказів. Збір грошей у скриньки не ведеться. В інтернеті кожен може переглянути звіти по надходженнях та витратах, з фотографіями закупленого та відповідних документів. Утримання організації фінансується не з загального фонду пожертв, а за рахунок цільової спонсорської допомоги [7]. Так само як і організація «Народний Тил», «Повернись живим» теж входить до числа благодійних і волонтерських організацій, які діють найбільш ефективно, публічно та прозоро [18]. За підсумками роботи в 2015 організація входить до списку благодійних та волонтерських організацій, яким експерти особисто надають або надали б фінансову підтримку [7].

Крила Фенікса - є однією з провідних волонтерських організацій допомоги українським військовим у зоні АТО [6]. Окрім допомоги на фронті, «Фенікс» підтримує і тих, хто перебуває у шпиталі. Залучають до роботи рідних військовослужбовців, щоб хоча б на деякий час вивести їх із нервового напруження [10]. Організація офіційно запрацювала 4 березня 2014 року, яку заснував український підприємець Юрій Бірюков. Директор фонду «Крила Фенікса» Ярослав Макаренко так розповів про його заснування: «Все розпочалося з набору добровольців, яких держава на той момент не була спроможна забезпечити. Ми почали організувати транспорт із Києва, який допомагав добровольцям дістатися до 79-ї бригади в Миколаєві». Сьогодні з «Крила Фенікса» співпрацює близько 100 волонтерів у різних містах України, а в Києві фонд має 4 офіси. Організація створює багато проектів, спрямованих на допомогу армії. Спочатку волонтери підраховують скільки коштів потрібно для реалізації проекту і тоді розпочинають збір [14]. Благодійний фонд займається закупівлею бронезилетів, куленепробивних шоломів, переносних рацій, броньованих автомобілів, тепловізорів, засобів гігієни, одягу, далекомірів тощо [6].

Армія SOS – одна з найвідоміших волонтерських організацій, осередки якої є не лише в Україні, а й за кордоном: в США, Канаді, Німеччині. Активісти організації надають

допомогу нашим Збройним Силам за кількома напрямками: IT-підтримка армії, безпілотна авіація та радіорозвідка [19]. Станом на початок травня 2014 було зібрано понад мільйон гривень, на початок червня — 2,5 млн, на липень — понад 5 млн, на серпень 2014 — понад 10 млн, на липень 2015 — 20 млн, на липень 2016 — 22,5 млн, на липень 2017 — 24,9 млн. Крім того, організація отримує чимало негрошової допомоги [1]. З початком війни на Сході країни, як і більшість інших волонтерських організацій, «Армія SOS» допомагала захисникам України найнеобхіднішим на той час: одягом, засобами індивідуального захисту, продовольством. Однак уже тоді вони почали спрямовувати власний науковий потенціал на інтелектуальні проекти зі створення БПЛА, IT-програмування для засобів РЕБ та радіорозвідки тощо. Серед найбільш відомих проектів «Армії SOS» — електронні мапи, балістичний калькулятор, інші розробки, які увійшли до системи «Кропива» — програмно-апаратного комплексу, основною ідеєю якого є об'єднання засобів розвідки, управління і вогневого ураження в єдине інформаційне поле. Окрім «Кропиви», на бойовому рахунку «Армії SOS» — більше сорока створених власноруч і переданих у війська безпілотних літальних апаратів [19].

Хочу згадати і про тернопільські волонтерські організації з допомоги армії своїми руками. До них відноситься громадська організація «Схід та захід єдині» (м. Шумськ), яка займається відправкою допомоги в зону АТО, плетінням маскувальних сіток, збором допомоги тощо. Також варто згадати про «Жіночий батальйон» (м. Тернопіль), «Смаколики для бійців АТО» (м. Тернопіль) та «Воля-Борщів» (м. Борщів) — організації, які займаються приготуванням сухих борщів, домашньої випічки для військових у зоні АТО та збором допомоги. Також у Тернополі та Збаражі займаються плетінням сіток, так званих «кікімор», які використовують для маскуванню бойової техніки [11].

Висновки. Отже, з даного дослідження можна зробити висновок, що на сьогодні волонтерський рух в Україні активно розвивається. Існує багато організацій, які докладають усіх зусиль, щоб допомогти військовикам у зоні АТО. Зокрема такі організації як «Народний тил», «Повернись живим», «Крила Фенікса», «Армія SOS» проводять величезну діяльність. Вони забезпечують армію всім необхідним, починаючи з броньованих автомобілів та бронезилетів та закінчуючи засобами гігієни та продуктами харчування. Кожен з нас не повинен стояти осторонь, а брати активну участь у волонтерській діяльності допомоги українським військовикам, адже тільки разом українці зможуть перемогти ворога.

Література

1. *Армія SOS (звіту) - <http://armysos.com.ua/zviti>*
2. *Бурмака Марина <http://maryna-burmaka.com.ua/citizenship/3/365.html>*
3. *Вікіпедія (Волонтерство) - <https://uk.wikipedia.org/wiki/Волонтерство>*
4. *Волонтеры напечатали для армии 500 пособий по ведению боя в городских условиях. 12.12.2014. - https://censor.net.ua/news/317266/volontery_napechatali_dlya_armii_500_posobiyi_po_vedeniyu_boya_v_gorodskih_usloviyah_foto*
5. *Вікіпедія (Волонтерський рух допомоги українським військовикам) - [https://uk.wikipedia.org/wiki/Волонтерський_рух_допомоги_українським_військовикам_\(2014_—_дотепер\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Волонтерський_рух_допомоги_українським_військовикам_(2014_—_дотепер))*
6. *Вікіпедія («Крила Фенікса») - https://uk.wikipedia.org/wiki/Крила_Фенікса*
7. *Вікіпедія («Повернись Живим») - https://uk.wikipedia.org/wiki/Повернись_живим*
8. *Волонтерський рух в Україні - http://pidruchniki.com/16330826/pravo/volonterskiy_ruh_ukrayini*
9. *Георгій Тука. Воїни добра. - <http://life.pravda.com.ua/society/2014/09/18/180486/>*
10. *Житомир.info : «У Бердичеві у волонтерської організації «Крила Фенікса» з'явився офіційний офіс» - http://www.zhitomir.info/news_143708.html*
11. *Каталог волонтерських організацій: Тернопільська область - <http://dopomoga-armii.com.ua/category/ternopil/>*

12. Кирильчук Вікторія : «ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ» - https://3222.ua/article/volonterskiy_ruh_v_ukran.htm
13. Корнієвський О. А., Горелов Д. М. Український волонтерський рух у контексті світового досвіду // Науково-аналітичний щоквартальний збірник Національного інституту стратегічних досліджень «Стратегічні пріоритети». — 2015. — № 1 (34). — С. 95–100. - <http://web.archive.org/web/20160602121037/http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/16-1436780076.pdf>
14. Мазинчук М. (01.06.2016). Ярослав Макаренко: «Запорука нашої ефективної діяльності – це насамперед чесність у роботі». - <http://gurt.org.ua/interviews/32691/>
15. «Мурахи» («Повернись живим») - <https://murahy.com/fond/povernis-zhivim>
16. «Народний мил» - <http://nt.org.ua/about/>
17. Радіо «Свобода». 27.05.2015. : «В Україні 14,5 тисяч волонтерів постійно допомагають армії – Арахамія.» <https://www.radiosvoboda.org/a/news/27039296.html>
18. Соболева-Зоркіна Катерина (упорядник) : «Зелена книга української благодійності – 2014/Асоціація благодійників України за підтримки ІАЦ «Громадський простір» - Київ, 2015- с.41.- <https://ru.scribd.com/doc/269570052/Зелена-книга-української-благодійності-2014>
19. Ступак Іван : «На рахунку «Армії SOS» — більше 40 створених і переданих у війська безпілотників» - <http://na.mil.gov.ua/32484-na-rahunku-armiyi-sos-bilshe-40-stvorenix-i-pereदानix-u-vijska-bezpilotnikiv>
20. Гончарук, Т. В. Ментально-філософські засади національного буття, їх детермінуючий вплив на суспільні процеси [Текст] / Т. В. Гончарук // Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації : монографія / Т. В. Гончарук, Н. В. Гнаевич, М. І. Гурик [та ін.] ; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 44-71
21. Гончарук Т., Шумка М., Національно-культурна ідентичність як маркер модернізованого українського суспільства // Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: Збірник наукових праць. Книга 6. – Л.: УБС НБУ, 2013. – 722с. – С. 391-399.
22. Гурик, М. І. Історична пам'ять народу у контексті актуальних завдань розбудови модерної української нації. / М. І. Гурик // Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації : монографія / Т. В. Гончарук, Н. В. Гнаевич, М. І. Гурик, М. Л. Шумка, В. Я. Томахів [та ін.] ; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 90-113.
23. Гурик М. І. Декомунізація як шлях побудови україноцентристської моделі історичної пам'яті [Електронний ресурс] / М. І. Гурик // Актуальні проблеми філософії та соціології. - 2016. - Вип. 11. - С. 26-29.